

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

หลังจากที่ประเทศญี่ปุ่นตกเป็นผู้แพ้ในสงครามโลกครั้งที่สองนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1945 เป็นต้นมา ญี่ปุ่นได้เปลี่ยนแปลงประเทศไปอย่างมากจากประเทศที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความแข็งแกร่งด้านกำลังทหาร กลายเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าและแข็งแกร่งในหลายๆ ด้านเป็นอันดับต้นๆของโลก ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี หรือกำลังเงิน

นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองยุติลงในปีค.ศ.1945 ญี่ปุ่นที่อยู่ในสภาพบอบช้ำมีนโยบายที่จะฟื้นฟูประเทศ และเร่งพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่ล่มสลายเนื่องมาจากการทำสงคราม โดยมีจุดมุ่งหมายแน่แน่วที่จะสนับสนุนผลประโยชน์ของชาติในด้านเศรษฐกิจการค้า หลีกเลี่ยงการมีส่วนร่วมในการเมืองระหว่างประเทศ โดยการดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบมีบทบาทน้อย (low profile) เป็นระยะเวลาอันยาวนาน อีกทั้งยังหลีกเลี่ยงที่จะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นที่เป็นความขัดแย้งระหว่างประเทศ อันเป็นผลมาจากความรักสงบของประชาชนชาวญี่ปุ่นที่เช็ดขยาตจากผลของสงคราม รวมทั้งข้อผูกมัดตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งบัญญัติว่าญี่ปุ่นจะต้องไม่ทำสงครามตลอดไปและเลิกระบบศักดินาทุกชนิด² ทั้งยังระบุว่าชาวญี่ปุ่นต่อต้านการใช้สงครามเป็นเครื่องมือแก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างชาติ³

จากประเทศที่มีพลังและน่าเกรงขามในเชิงการทหารในช่วงก่อนสงคราม ญี่ปุ่นได้กลายมาเป็นประเทศที่นิยมสันติภาพ และปฏิเสธที่จะถือครองกองกำลังทางทหารเพื่อการรบอย่างใดก็ตาม การที่ญี่ปุ่นไม่มีกองกำลังหรือไม่มีกิจกรรมทางการทหาร ซึ่งเป็นกำลังที่เรียกว่า Hard power ก็ไม่ได้หมายความว่าญี่ปุ่นปราศจากซึ่งอำนาจหรือพลังทางด้านอื่นๆไปด้วย

¹ เคนเนธ บี. ไพล์, อำนาจและเป้าหมายของญี่ปุ่นในโลกสมัยใหม่ แปลโดย สุรางค์ศรี ตันเสียงสม (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540) น.1

² เพ็ชรี สุมิตร, ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น (History of Japan) (ปทุมธานี: โครงการญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543) น.154

³ เฟิงอ่าง, น.159

ในอดีต พลังทางด้านอาหารถือเป็นสิ่งที่ประเทศต่างๆ ให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก ทั้งนี้เนื่องจากเป็นอำนาจที่จะรับประกันความปลอดภัยมั่นคงและเสถียรภาพของรัฐ แต่ในปัจจุบันการใช้กำลังทางการอาหารนั้นทำได้ยากขึ้น ประกอบกับต้นทุนที่สูงขึ้น อีกทั้งประเทศต่างๆ ไม่ให้การยอมรับดังเช่นในอดีต ประเทศอื่นๆ จึงหันไปใช้วิธีการและอำนาจจากแหล่งอื่นมากขึ้น ซึ่งอำนาจในลักษณะอื่นนี้ ไม่ใช่อำนาจในเชิงบังคับขู่เข็ญ (Hard Power) แต่เป็นอีกด้านหนึ่งของอำนาจ ซึ่งเรียกกันว่าเป็น Soft Power

แนวความคิดเกี่ยวกับ Soft Power ปรากฏขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1990 โดย Joseph S. Nye ที่อธิบายเกี่ยวกับอำนาจของสหรัฐอเมริกา โดยชี้ว่าสหรัฐอเมริกาเคยเป็นชาติที่เข้มแข็ง แต่ความเข้มแข็งนั้นไม่ใช่เพียงแค่ทางด้านกำลังทหารหรือเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังมีมิติที่ 3 ด้วย ซึ่งสิ่งนั้น Nye เรียกว่าเป็น “Soft Power”⁴ และหลังจากนั้น ความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็ได้รับการกล่าวถึงอย่างแพร่หลายในแวดวงวิชาการ

ในบทความของ Joseph S. Nye เรื่อง “Soft Power”⁵ กล่าวว่าในปัจจุบันอำนาจไม่ได้วัดกันที่กำลังทางการทหารแต่เพียงอย่างเดียวแล้ว แต่จะพิจารณาและให้ความสำคัญกับกำลังหรือความแข็งแกร่งในด้านอื่น ๆ มากขึ้น เช่น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การศึกษา เศรษฐกิจซึ่งทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ความหมายของ Soft Power ซึ่งคือ “ความสามารถในการจูงใจผู้อื่นให้ได้ผลตามที่เราร้องขอมากกว่าที่จะใช้การลงโทษหรือรางวัลจูงใจ”⁶

ในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา นับว่าญี่ปุ่นมีอิทธิพลทางความคิดและวัฒนธรรมที่จัดเป็น Soft Power ได้หลายประการ เช่น การเป็นต้นแบบการพัฒนา ความเป็นผู้นำในวัฒนธรรมสมัยนิยม (pop culture) เป็นที่มาของความสนใจศึกษาและวิเคราะห์ว่า ในกรณีของญี่ปุ่นปัจจุบัน สิ่งที่เราเรียกว่า Soft Power ของญี่ปุ่นนั้นมีรูปแบบอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และที่สำคัญคือรัฐบาลญี่ปุ่นมีนโยบายและบทบาทเกี่ยวกับ Soft Power ของตนอย่างไร

---

⁴ Joseph S. Nye, Jr., Soft Power: The Means to Success in World Politics (New York: Public Affairs, 2004), p.xi

⁵ Joseph S. Nye, Jr., “Soft Power,” Foreign Policy (Fall, 1990): p.154

⁶ “Soft Power is the ability to get what you want through attraction rather than coercion or payments” จาก Joseph S. Nye, Jr., Soft Power: The Means to Success in World Politics, p.x และดู เอกสิทธิ์ หนูหนักดี, “Soft Power ของญี่ปุ่นกับการแก้ไขข้อขัดแย้งทางการค้า: กรณีศึกษาข้อพิพาทเรื่องยานยนต์ระหว่างญี่ปุ่น-สหรัฐฯ,” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาญี่ปุ่นศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (2546), น.56

2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. ศึกษารูปแบบและการเปลี่ยนแปลงใน Soft Power ของญี่ปุ่น
2. ศึกษานโยบาย Soft Power ของญี่ปุ่น
3. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อนโยบาย Soft Power ของญี่ปุ่น

3. สมมติฐานในการวิจัย

ญี่ปุ่นได้เปลี่ยนการดำเนินนโยบายเกี่ยวกับ Soft Power จากนโยบายเชิงรับ (Passive policy) ในการเป็นตัวแบบการพัฒนาและการบริหารแบบญี่ปุ่น ไปเป็นการดำเนินนโยบายในเชิงรุก (Proactive policy) มากขึ้นโดยการส่งเสริมกิจกรรมการทูตเชิงวัฒนธรรม (Cultural Diplomacy) เพื่อรักษา Soft Power ของตนเองไว้ เนื่องจากความนิยมในตัวแบบการพัฒนาเสื่อมลงหลังเกิดเศรษฐกิจตกต่ำในเอเชียในช่วงปลายทศวรรษ 1990

4. ขอบเขตในการวิจัย

ในการศึกษาเกี่ยวกับ Soft Power ของญี่ปุ่นนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบเวลาตั้งแต่ทศวรรษ 1980 จนถึงปัจจุบัน โดยเน้นศึกษาในประเด็นตัวแบบการพัฒนา การบริหารแบบญี่ปุ่น การส่งเสริมวัฒนธรรมสมัยนิยมของญี่ปุ่น (J pop) และโครงการแลกเปลี่ยนเยาวชน

5. วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาผู้วิจัยจะใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยจะทำการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ คือ สุนทรพจน์ เอกสารนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น และเอกสารทุติยภูมิ เช่น หนังสือวิชาการ บทความ หนังสือพิมพ์ วารสาร และเอกสารอื่นๆที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลจาก website ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นภาษาอังกฤษและภาษาไทย โดยผู้วิจัยจะใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจรูปแบบและการเปลี่ยนแปลงใน Soft Power ของญี่ปุ่น
2. เข้าใจนโยบาย Soft Power ของญี่ปุ่น
3. เข้าใจปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อนโยบาย Soft Power ของญี่ปุ่น